

KARTA ROZWIĄZANIA:

ID:	S.04-2
Typ instrumentarium (a do f) ¹	d, c
Kategoria rozwiązania (A do C) ²	C
Data aktualizacji wpisu:	21.05
ID i nazwa wyzwania, którego dotyczy proponowane rozwiązanie:	Rozwój aktywnych społeczności miejskich i odpornych miast
Autorzy:	Paulina Legutko-Kobus, Małgorzata Hajto, Marta Jamontt, Łukasz Pawlik, Agnieszka Sobol, Barbara Szulczewska
Grupa ekspercka:	Środowisko i adaptacja do zmian klimatu

1. Nazwa rozwiązania [200 zn.]:

Utworzenie, bieżąca aktualizacja i promocja „narzędziownika” partycypacji w ochronie środowiska i adaptacji do zmian klimatu

2. Zwięzła charakterystyka proponowanego rozwiązania [2000 zn.]:

Rozwój aktywnych społeczności miejskich i odpornych miast obejmuje szereg istotnych działań, wśród których skuteczne narzędzia pozwalające na wdrożenie zarządzania partycypacyjnego do procesu adaptacji do zmian klimatu i do kwestii związanych ze środowiskiem, wydają się kluczowe. Dotychczasowa praktyka partycypacji w miastach wskazuje na znaczące zróżnicowanie w tym zakresie, wynikające zarówno z potencjału instytucjonalnego poszczególnych miast jak i poziomu kapitału społecznego. W większych miastach funkcjonują wyspecjalizowane komórki/biura ds. partycypacji i komunikacji. W mniejszych miastach te obowiązki przypisane są często jako dodatkowe np. do planowania przestrzennego, czy ochrony środowiska. Proponowane rozwiązanie łączy zagadnienia:

- edukacji obywatelskiej, w tym ekologicznej;
- poprawy skuteczności procesów partycypacji;
- wymiany wiedzy i doświadczeń;
- przygotowania narzędzi informatycznych możliwych do wykorzystania w procesach partycypacji, związanych z kwestiami środowiska i adaptacji do zmian klimatu, dostępnych dla wszystkich miast.

Funkcjonujące przepisy prawne i praktyka partycypacji gwarantują włączenie w procesy decyzyjne różnych grup interesariuszy. Jednak partycypacja najczęściej ma charakter zasięgania opinii i konsultowania już zaproponowanych rozwiązań. Rozwiązania włączające,

¹ a) Rozwiązania w zakresie regulacji prawnych, administracyjnych itd.

b) Rozwiązania w zakresie finansowania i programów funduszowych

c) Dedykowane programy krajowe

d) Wzmacnianie know-how: Rekomendacje, zalecenia, standardy, dobre praktyki, wymiana doświadczeń, szkolenia, pilotaże, programy współpracy itd.

e) Dostosowywanie działań, inwestycji realizowanych przez inne zależne od rządu podmioty krajowe

f) Inne

² A – Regulacje prawne; B – Mechanizmy finansowania; C – Wzmacnianie wiedzy i współpracy

w których interesariusze uczestniczą w całym procesie (także wdrażania i przejmują odpowiedzialność za podejmowane działania), nie są powszechnie stosowane. Podejmowanie działań innowacyjnych, związanych z prototypowaniem i testowaniem jako metodą partycypacji także nie jest zbyt popularne.

W tym celu wskazane jest utworzenie narzędzia (platformy) dla zbierania, prezentowania, promowania kompleksowych informacji nt. procesów partycypacji związanych z obszarem tematycznym środowisko i adaptacja do zmian klimatu.

Utworzenie, prowadzenie oraz promocja „narzędziownia” wymaga zapewnienia wsparcia organizacyjnego oraz funduszy krajowych.

3. Działania szczegółowe, narzędzia interwencji – szczegółowy opis: [5000 zn.]

Dotychczasowe regulacje prawne dają samorządom możliwość prowadzenia partycypacji z wykorzystaniem różnych narzędzi i form (najbardziej szczegółowo są opisane regulacje związane z planowaniem przestrzennym, ale i one wyznaczają bezwzględne minimum działań, natomiast miasta mogą podejmować w tym zakresie dodatkowe aktywności). Są miasta, które partycypację prowadzą w sposób bardzo szeroki i zróżnicowany (z wykorzystaniem wielu, dostosowanych do specyfiki interesariuszy narzędzi), ale są i takie, gdzie formy aktywizujące są sporadyczne.

Dlatego jako rozwiązanie proponujemy narzędzie (platformę), która w jednym miejscu zbierze wszystkie informacje nt. temat. Platforma powinna zawierać następujące elementy:

- omówienie dostępnych narzędzi partycypacji ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki obszaru tematycznego środowisko i adaptacja do zmian klimatu (krótki opis metody, informacje praktyczne, w tym plusey i minusy jej stosowania, opis krok po kroku jak dane narzędzie zastosować);
- zebranie dobrych praktyk z miast różnej wielkości (zarówno polskich jak i z innych części świata) – tam gdzie jest to możliwe podanie kontaktów do wydziałów/biur lub organizacji, które odpowiadały za prowadzenie procesu;
- bazę danych (uwzględniającą podział terytorialny – regionalny i miejski) nt. organizacji działających w zakresie ochrony środowiska i adaptacji do zmian klimatu (co powinno pomóc sieciować różne, czasem bardzo lokalne, działania);
- opracowanie i udostępnienie dla wszystkich zainteresowanych miast narzędzia informatycznego do prowadzenia procesów partycypacji w zakresie adaptacji do zmian klimatu i środowiska (co ułatwi i uspołni prowadzenie procesów partycypacji);
- promocję przykładów prototypowania i testowania jako elementu dobrej praktyki partycypacji w obszarze tematycznym środowisko i adaptacja do zmian klimatu – przykłady z miast różnej wielkości i różnych krajów.

Ważnym elementem zaproponowanej platformy/narzędzia powinna być aktualność (nie chodzi bowiem tylko o zebranie dobrych praktyk, ale bieżące ich uzupełnianie, komentowanie itp.). Platforma powinna mieć zapewnioną stałą obsługę techniczną, w tym aktualizacje. Ponadto wskazane jest, żeby samorzady miały możliwość korzystania (w sposób ciągły po uprzednim zgłoszeniu) z porad ekspertów i praktyków partycypacji w zakresie projektowania procesu i zastosowania poszczególnych narzędzi.

Ważnym elementem promocji powinien być także projekt pilotażowy obejmujący wdrożenia

najbardziej zaawansowanych form partycypacji np. prototypowania i testowania w zakresie całego procesu (obejmującego w razie potrzeby także komponent inwestycyjny związany z prototypem). Powinny zostać przeprowadzone pilotaże w różnych typach miast (szczególnie w miastach małych i średnich). Na podstawie wyników pilotaży będzie można na bieżąco aktualizować dobre praktyki, ale także diagnozować bariery dla wdrażania tego typu rozwiązań i je niwelować (np. w zakresie przepisów prawnych).

4. Podmioty odpowiedzialne za realizację:

Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej
Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii
Ministerstwo Klimatu i Środowiska

5. Wstępny harmonogram i kamienie milowe:

Prace analityczne i koncepcyjne oraz opracowanie narzędzi (w tym informatycznych), sposób finansowania i organizacji (w tym merytorycznego nadzoru) – 2022 rok.
Pełne funkcjonowanie zaproponowanego rozwiązania - od 2023 roku.

6. Priorytet/istotność z punktu widzenia wpływu na wyzwanie/rozwiązanie problemu (oczekiwany efekt):

W swoich założeniach KPM odwołuje się do roli społeczności lokalnych (różnych grup użytkowników miasta) we wdrażanie założonych celów. Realizacja wyzwania rozwój aktywnych społeczności miejskich i odpornych miast, zakłada wdrożenie idei współrzędzenia (*governance*) do polityki miejskiej, w tym szczególnie w zakresie działań związanych z adaptacją do zmian klimatu czy szerzej rozwiązywania problemów środowiskowymi. Bez zaangażowania i współpracy wszystkich grup interesariuszy nie jest bowiem możliwe budowanie odpornych miast. Wiele miast wdraża zaawansowane rozwiązania związane z partycypacją. Jednak zaangażowanie społeczności w dużej mierze zależy od metod i narzędzi partycypacji i uwzględnienia w nich specyfiki lokalnej oraz dotychczasowych doświadczeń w tym zakresie. Proponowane rozwiązanie ma stanowić pomoc w tym zakresie dla miast, szczególnie tych mniejszych charakteryzujących się mniejszym potencjałem instytucjonalnym.

7. Odniesienia do diagnoz, dodatkowe materiały źródłowe, literatura:

Badania prowadzone od wielu lat m.in. przez Fundację Stocznia wskazują na deficyty w zakresie procesów partycypacji społecznej w Polsce. Miasta opierają partycypację w większości o metody konsultacyjne, mało angażujące. Nawet w procesach rewitalizacji w większości stosowano dość standardowe (wymienione w ustawie) narzędzia aktywizowania interesariuszy.

Równocześnie, w miastach w których wdrożono zaawansowane metody partycypacji rośnie zainteresowanie i zaangażowanie w sprawy związane ze środowiskiem. Tematyka ta staje się coraz popularniejsza w budżetach obywatelskich. W miastach możemy zaobserwować tendencje wyłaniania części budżetu na projekty zielone (np. Dzielnica Warszawy Praga w 2020 r.) czy wręcz tworzenia zielonych budżetów (Lublin, Kraków, Wrocław, Katowice).

W badaniu ankietowym w ramach projektu MPA44 pojawiło się wskazanie dla władz lokalnych, żeby stosowały podział środków finansowych w budżecie obywatelskim i część z nich przeznaczają na działania służące adaptacji do zmian klimatu (opinia niemal połowy

respondentów). Równocześnie 20% ankietowanych uważało, że zbyt małe zaangażowanie mieszkańców w działania adaptacyjne to jedna z przeszkód skutecznych działań w miastach. Zaangażowanie mieszkańców to potencjał niewykorzystany, respondenci uważają, że mieszkańcy mogą odegrać kluczową rolę w przygotowaniu i we wdrażaniu działań adaptacyjnych (49% odpowiedzi) i NGO (25% odpowiedzi). Badanie przeprowadzone na zlecenie MKiŚ w 2020 roku wyraźnie wskazuje, że respondenci dostrzegają znaczenie zaangażowania społecznego w kontekście jakości środowiska – aż 69% z nich uważa, że stan środowiska zależy od aktywności każdego człowieka. Badania prowadzone w ramach projektu MPA44 wskazują natomiast, że przygotowanie i wdrożenie działań adaptacyjnych to przede wszystkim zadanie samorządów lokalnych (86% odpowiedzi). Badania prowadzone przez OPM IRMiR także wskazują na wzrost zainteresowania działaniami angażującymi społeczność lokalną (często w działania z zakresu ochrony środowiska) i na zróżnicowanie tej aktywności: w przypadku miast dużych taką aktywność deklarowało 100% miast, w przypadku miast średnich 93%, a w miastach małych 85%.

W dotychczasowej praktyce związanej z gromadzeniem teoretycznych i praktycznych informacji w zakresie praktyk związanych z partycypacją można wskazać projekt „Decydujmy razem”. Działania prowadzone w latach 2009-2014 obejmowały cztery obszary tematyczne: przedsiębiorczości, zatrudnienie, integracja społeczna i zrównoważony rozwój. Projekt był realizowany w 108 gminach na terenie całej Polski. Strona projektu nie jest jednak aktualizowana. To problem, który jest powszechny i stanowi jedno z kluczowych uzasadnień dla proponowanego rozwiązania „narzędziownia”, a także rozwiązań komplementarnych zawartych w Karcie Ś_S_2.

Bernaciak A., Sobol A., Rzeńca A., 2018, New” public urban space: citizens’ initiatives in participatory budgeting in Katowice, Łódź and Poznań (w:) Miscellanea Geographica, Regional Studies on Development, V.22 No. 4.

Hołuj D., Legutko-Kobus P., 2018, A participatory model of creating revitalisation programmes in Poland – challenges and barriers, „MAZOWSZE Studia Regionalne”, nr 26, doi:10.21858/msr.26.02

Konsultacje z zasadami, raport z badania Fundacji Stocznia, 2016, www.konsultacjezasadami.pl

Ministerstwo Klimatu i Środowiska, 2020. Badanie świadomości i zachowań ekologicznych mieszkańców Polski. Raport z badania trackingowego. <https://www.gov.pl/web/klimat/badania-swiadomosci-ekologicznej>

Podsumowanie wyników badania ankietowego na temat adaptacji do zmian klimatu w polskich miastach, wrzesień 2018, MPA44, <http://44mpa.pl/ankiety/>

Raport o stanie miast: Środowisko i adaptacja do zmian klimatu, 2021, red. A. Rzeńca, A. Sobol, P. Ogórek, Obserwatorium Polityki Miejskiej, Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Kraków, (w druku).

Sobol A., 2020, Budżet obywatelski a zazielenianie miast, Zieleń Miejska, nr 2 (150).

8. Powiązane akty prawne, identyfikacja obszaru prawnego wymagającego poprawy (odniesienie do istniejącego stanu prawnego):

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego (wersja przekształcona)

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska (2003/4/WE).

Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. 2008 nr 199 poz. 1227, tekst jednolity).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95, tekst jednolity).

Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2006 nr 227 poz. 1658, tekst jednolity)

Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 nr 80 poz. 717, tekst jednolity).

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2004 nr 92 poz. 880, tekst jednolity).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, (Dz.U. 2001 nr 62 poz. 627, tekst jednolity).

9. Przykłady podobnych rozwiązań w innych krajach i w Polsce

Aktualnie prowadzonym projektem grupującym dobre praktyki, opisującym narzędzia i posiadającym element wsparcia eksperckiego jest „Przestrzeń dla partycypacji”. W jego ramach odbywają się konkursy grantowe (2. edycja w 2021 roku), w których wybrane gminy otrzymują do 25 tys. zł wsparcia finansowego i wsparcie ekspertów na prowadzenie procesów partycypacji związanych z planowaniem przestrzennym.

Informacje w zakresie dobrych praktyk w tym opisów i analiz procesów partycypacji i współzrządzenia prowadzonych w konkretnych miastach ze szczególnym uwzględnieniem problematyki adaptacji do zmian klimatu znaleźć można na stronie i w publikacjach Fundacji Sendzimira.

Publikacja „Udział społeczeństwa w ochronie, zarządzaniu i planowaniu krajobrazu – podręcznik dobrych praktyk” (autorstwa Krystyna Pawłowska, Anna Staniewska, Jacek Konopacki) dostępna na stronie GDOŚ. Na uwagę zasługuje nie tylko przegląd narzędzi i konkretnych studiów przypadku, ale też dokładny i przystępny opis całego procesu, z podziałem na fazy partycypacji.

„W 60 praktyk dookoła partycypacji” – publikacja prezentująca dobre praktyki (zebrane w projekcie Decydujemy razem) oraz strona internetowa, na której można znaleźć np. skrzynkę z narzędziami partycypacji

Strona internetowa <https://partycypacjaobywatelska.pl/> prowadzona przez Fundację Stocznia. Częścią strony są techniki partycypacji (w strefie wiedzy). Na stronie w zakładce praktycy partycypacji możemy wyszukać ekspertów, specjalizujących się w różnych obszarach tematycznych, w tym związanych ze środowiskiem. Możliwe jest skorzystanie z bezpłatnych odwiedzin eksperta oraz innych formy współpracy i wsparcia, w tym odpłatnych porad i zleceń.

<https://partycypacjaobywatelska.pl/przestrzen/>

<https://sendzimir.org.pl/publikacje/>

<https://ochronaprzyrody.gdos.gov.pl/publikacje-i-materialy-promocyjne-2>

<http://www.klon.org.pl/x/777930>

<https://partycypacjaobywatelska.pl/>